

Egy főúri udvar a késő középkori Magyarországon: az ecsedi Bátoriak

C. Tóth Norbert*

Meglehetősen nehéz helyzetben van az a kutató, aki a középkori főúri avagy főpapi udvarokról kíván érdemben szólni. No persze rögtön megjegyezhetjük azt is, hogy a királyi udvar működéséről minden látszat ellenére sem tudunk túlságosan sokat, jóllehet rendelkezésünkre állnak az 1494/1495-ös pénzügyi évet,¹ továbbá 1525-ből hét hónapot,² valamint 1526-ból alig másfél hónapot³ tartalmazó számadások. Ezek adatbőségük ellenére sem képesek feledtetni azt a tényt, hogy segítségükkel is csak nagy vonalakban lehetünk képesek rekonstruálni a királyi udvartartás működését. Ennél sokkal rosszabb helyzetben vagyunk a nem királyi udvarok/udvartartások rekonstrukciója terén. Egyrészt alig találunk ilyen vizsgálatra alkalmas számadásokat, másrészt a meglévő töredékek sincsenek teljes körűen feltárva. Ugyanakkor, amíg a királyi udvartartásról az ilyen-olyan minőségben kiadott jegyzékeket legalább valamilyen szinten feldolgozták – gondolok itt elsősorban Fraknoi Vilmos és Főgel József munkáira⁴ – és születtek, leginkább Csánki Dezső és Kubinyi András tollából⁵ azokat elemző munkák, addig a nem királyi számadásokról ez korántsem mondható el. Mindennek következtében – jóllehet a kora újkori udvarokról készültek jól használható tanulmányok,⁶ sőt nemrégiben monográfia is⁷ – a középkorra vonatkozóan nincsenek alkalmazható mintáink.

Rátérve immáron tanulmányom témájára, az alábbiakban vázolhatjuk a helyzetet. Az ecsedi Bajori család esetében abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a család birtokállományára vonatkozó oklevelek tára már napvilágot látott,⁸ illetve a családtagok levelezésének összegyűjtése nagyrészt megtörtént. Így egyrészt viszonylag könnyedén összeállítható a családdal kapcsolatba került személyek, elsősorban a familiárisok listája. Igen ám, de a mégoly számottevő levelezés ellenére – noha több egymáshoz szóló levelük ismert – igen kevés adatot tartalmaznak mind a familiárisi körre, mind az udvari népekre vonatkozóan, és ezért ezek alapján udvaruk rekonstrukciója lehetetlen feladat. Másrészt viszont rendelkezésünkre áll négy olyan számadástöredék, amely

* A szerző a Magyar Tudományos Akadémia – Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Szegedi Tudományegyetem – Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa. A tanulmány elkészítését az OTKA K 100749. számú pályázata támogatta.

¹ ENGEL 1797.

² FRANKÓI 1877., MNL OL DF 252489.

³ ENGEL 1809., MNL OL DL 24405., MNL OL DF 258543.

⁴ FRANKÓI 1878., FŐGEL 1917., FŐGEL 1917A.

⁵ CSÁNKI 1884., KUBINYI 1995., KUBINYI 2002., valamint összefoglaló jelleggel: KUBINYI 2005.

⁶ Lásd erre az ETÉNYI–HORN 2005. kötet tanulmányait!

⁷ KOLTAI 2012.

⁸ DOC. BÁTORI 2011.

kapcsolatba hozható Bátori István nádorral, illetve a neki szolgálattelvőkkel. Ezekből kettő, az 1522. évi⁹ és az 1526. november 8. – 1527. január 20. közötti¹⁰ napok kiadásait tartalmazó jegyzék már nyomtatásban napvilágot látott. További kutatásaim révén újabb két töredéket sikerült találnom. Noha egyik számadástöredék sem tartalmaz évszámot, de a bennük szereplő dátumok és személyek alapján, ha nem is könnyedén, de viszonylag pontosan keltezhető volt mindkettő. Az időben korábbi – bizonytalanabb dátummal rendelkező – valószínűleg 1521. október 6–12. között, a Mohács melletti táborban kifizetett 96 forint és 12 dénár elszámolását tartalmazza összesen 64 tételben.¹¹ A későbbi, amelynek keltezése teljesen biztos, a dévényi udvar kiadásait és néhány bevételét (120 forint 83 dénár) tartalmazza 1530. február 23. és május 6. között. A jegyzék 134 tételen keresztül sorolja a különböző, egy dénártól nyolc forintig terjedő kiadásokat.¹² A számadás két szempontból is különösen fontos: az egyik, hogy részletességében és szerkezetében megegyezik az 1526 végi pozsonyi tartózkodásról készült számadással. Másrészt a jegyzék záródátuma május 6., és – mint azt tudjuk – Bátori István május 8-án hunyt el éppen Dévényben.¹³ E két dátum már sokat sejtet, és valóban nem csalódunk a jegyzék tételeiben: a lejegyzett kiadások alapján meglehetősen jól nyomon követhető a nádor betegségének súlyosbodása. Ám ne temessük el rögtön tanulmányunk elején a nádort, hiszen e négy jegyzék csonkasága ellenére is, az okleveles adatokkal kiegészítve jó alapot nyújt(hat) a nádori udvar rekonstrukciójához.

Ám mielőtt rátérnénk erre, érdemes röviden vázolnunk a család Jagelló-kori helyzetét. Az eccsedí Bátoriak birtokai a Magyar Királyság területén hat tömbben csoportosultak: a legkorábbiak Szatmár és Szabolcs megyék területén feküdtek, amelyeket időben a Nógrád (bujáki uradalom, 1439) és Zaránd megyei birtokok (világosvári uradalom, 1464) megszerzése követett, majd a Somogy és Zala megyék területén fekvő Marcali-hagyaték birtokba vétele (1487, 1493) történt meg. Mindezekhez járultak még 1476-ban a Maróti Máté magvaszakadtával királyi kézre háramlott javakból Karom (Szerém m.) és Racs (Valkó m.) uradalmi. Továbbá, immáron a Jagellók uralkodása alatt, két jelentős birtokkomplexum: Meggyesi (Meggyesalji) Móroc István halála (1492) után a vele kötött kölcsönös örökösödési szerződés révén a Körös megyei Izdenc és uradalma,¹⁴ valamint hosszas, közel harminc évig tartó pereskedés és megállapodások révén a Szatmár megyei meggyesi-szinyéri uradalom harmadrésze került a birtokukba.¹⁵ A másik óriási birtoktest az utolsó Rozgonyival, Istvánnal kötött kölcsönös örökösödési szerződés következtében jutott a kezükre 1523-ban. A szerződés révén három vár (Csicsva, Monyorós, Cserép) és három és fél mezőváros (Rozgony, Varannó, Tura és Gyöngyös fele), valamint uradalmaik váltottak tulajdonost.¹⁶ A birtokok elnyerése után a család kísérletet tett az adott megyék ispáni címének megszerzésére is, ami korszakunkban szinte teljes sikerrel járt.¹⁷

A birtokszerzések hatására átalakult a családtagok élete és udvartartásuk, hiszen a kiterjedt, immáron az ország majdnem minden vidékén fekvő birtokaik irányítása megkövetelte, illetve a három testvér megléte pedig lehetővé tette, hogy külön-külön építsék ki rezidenciáikat. A legidősebb

⁹ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 236–238.

¹⁰ C. TÓTH 2009. 176–194.

¹¹ MNL OL DL 32746., kiadását lásd Függelék I. sz. alatt!

¹² MNL OL DL 38648., kiadását lásd Függelék II. sz. alatt!

¹³ ORTVAY 1912. 182.

¹⁴ A mondott birtokok XVI. századi történetéhez lásd VARGA 2012.

¹⁵ NEUMANN 2006. 302–303.

¹⁶ HORVÁTH 2006. 321–322.

¹⁷ C. TÓTH 2012. 123.

testvér, György apja életében általában a király mellett,¹⁸ Budán tartózkodott.¹⁹ Apja halála után viszont a család különböző birtokain tűnik fel (1498: Bátor, 1499: Buják, 1500: Világosvár, Siri),²⁰ 1500 júliusától²¹ néhány alkalmat (leginkább az országgyűléseket²²) leszámítva a Somogy megyei Babócsán rendezte be otthonát.

A legkisebb fiú, András jobbára Bátorban, illetve mellette kisebb számban Budán és az 1520-as évek elejétől a felesége, Rozgonyi Katalin révén megörökölt birtokokon mutatható ki. Fontos családi ügy intézése kapcsán azonban Babócsán is találkozhatunk vele.²³ István ezzel szemben 1507-ig felváltva található meg Babócsán és Bátorban. Egy 1504-es adat alapján úgy tűnik, hogy István az otthonát ekkor a Balaton déli partján fekvő, pompás panorámát kínáló birtokon, Kőröshegyen²⁴ rendezte be. 1507-től tartózkodási helyei tisztségeinek megfelelően bővültek: budai várnagysága, illetve királyi testőrkapitánysága idején 1508-tól 1510 őszéig a király környezetében, illetve Budán,²⁵ 1510 végétől pedig szolgálati helyén, az Alsó részekben, illetve 1519-től, nádorrá választásától kezdve főleg Budán lakott. Érdemes megemlítenünk, hogy mindkét nádori tisztségből történt leváltása után Babócsán húzta meg magát.²⁶ Ennek hátterében a három testvér által István kezdeményezésére, felesége, Zsófia mazóviai hercegnő hitbére rendezése ügyében kötött szerződések állhatnak. István mindkét testvérével külön-külön és nem azonos módon állapodott meg: György és István 1520. július 3-ai, a király által is megerősített szerződésében ugyanis az áll, hogy István az idősebbik testvér kezén lévő birtokrészek felett már annak életében rendelkezési jogot nyert.²⁷ Ezzel szemben az ugyanezen a napon a fiatalabbik testvérével kötött megegyezésben csak a feleség hitbéréről esik szó.²⁸ Úgy tűnik, ekkor már biztosra vették, hogy Györgynek nem lesznek utódai, a két fiatalabb testvér megosztotta egymás között a családi birtokállomány feletti rendelkezési jogot. Ugyanakkor mindhárom testvér igyekezett új lakóhelyén is kiépíteni a reprezentáció színtereit: igényes házat (*domus*) emeltek vagy a régit építették át, annak közelében templomot vagy kolostort építettek, illetve támogattak adományaikkal. S noha fizikai valójában ez ma már csak Nyírbátorban tanulmányozható, ahol a kúriát és a plébániatemplomot András építtette át,²⁹ de okleveles és régészeti adatok alapján kijelenthető, hogy a másik két testvér hasonlóképpen cselekedett új lakóhelyén. György a babócsai³⁰ lakhelyétől nem messze fekvő segesdi ferences kolostort tüntette ki figyelmével³¹ és oda

¹⁸ Lőcsén: 1494. IV–V. (BONFINI V-IV-37.)

¹⁹ 1494. július 15. (MNL OL DF 260532.); 1495. május 8. Alhéviz. (MNL OL DF 260545.); 1496. november 24. (MNL OL DF 260484.)

²⁰ MNL OL DF 260153., 260481., 260475., 260474.

²¹ PERÉNYI 2008. 698. sz. „Commissio propria domini Georgii” és György aláírása.

²² C. TÓTH 2009A. 36–37.

²³ C. TÓTH 2009A. 41–42.

²⁴ „eundem Stephanum Bathory de possessione Kewreshegh vocata, ipsum vero Sigismundum Pernezy de dicta Ozthopan, quemlibet eorum de domibus habitationum et curiis nobilitariis in eisdem habitis” (MNL OL DL 24867.).

²⁵ C. TÓTH 2012. 128–133.

²⁶ C. TÓTH 2009A. 37–41.

²⁷ DOC. BÁTORI 2011. 306., 244. sz.

²⁸ DOC. BÁTORI 2011. 307., 245. sz.

²⁹ Összefoglalóan lásd SIMON 2009. (a korábbi irodalommal) és VIRÁGOS 2006.

³⁰ A Bátoriak babócsai birtoklására lásd kritikával MAGYAR 1990. különösen 76–80., 86.

³¹ Vö. KARÁCSONYI 1922/24. I. 247–248., az idézett oklevelek: 1507. január 6. (MNL OL DF 250348.); 1511. november 19. (MNL OL DF 250360/I.), 1512. június 29. (MNL OL DF 250349.)

is temetkezett.³² István viszont a már említett Kőröshegyen lévő háza mellett építtetett ferences kolostort, amelyet az ozorai custódiába osztottak.³³

Mindezt összegezve látható, hogy egyfajta munkamegosztás érvényesült a családban: apjuk, András halála után a birtokokat kezdetben mostohaanyjával és nagybátyjával, Miklós váci püspökkel³⁴ együtt György irányította, majd miután testvérei elérték jogképes korukat, átköltözött az ország másik felébe, ahol Somogy és Zala megyei birtokaikon rendezte be székhelyét, sőt ettől fogva egy ideig mindkét megye ispáni tisztjét betöltötte. A család ősi birtokainak igazgatását a legifjabb, András végezte, és egyúttal nagykorúságának elérésétől kezdve viselte a két megye, Szatmár és Szabolcs ispánságát. A középső fiú, István egyrészt részesedett György „területeiből”, másrészt kizárólagosan megkapta Zala és Zaránd megyék ispánságát, az utóbbival a világosvári uradalmat.³⁵

	György	István	András
Szatmár	1499–1505	1503–1507	1503–1533
Zaránd	1496–1508	1506–1530	–
Zala	1503–1511	1503–1530	–
Somogy	1505–1532	1506–1530	–
Szabolcs	–	–	1511–1519, 1522–1533
Temes	–	1511–1523	–

Azzal, hogy István kilépett a „mezei” megyéispánok sorából, döntően megváltozott a helyzete. 1508 után a különböző, egymás után és egymás mellett viselt tisztségei, azaz budai várnagysága, királyi testőrkapitánysága, majd temesi ispánsága és nádorsága nem tették lehetővé, hogy klaszszikus értelemben vett udvart építsen ki. Talán ezért, valamint bátyja, György gyermektelensége miatt a jelek szerint István tudatosan testvére mellett rendezte be állandó lakhelyét. Egyrészt 1523. február 24-i³⁶ lakodalmuk után feleségét, Zsófia hercegnőt Babócsára vitte „haza”, és a nagyobb ünnepeket is ott ülték meg,³⁷ másrészt a nádorságról történt leváltásai után mindkétszer oda vonult vissza.³⁸

A fennmaradt számadástöredékek pontosan a fentebb leírt helyzetet tükrözik vissza: az 1521-es és 1522-es egy mozgó, az 1526-os egy ideiglenesen berendezkedő, míg az 1530-as egy megállapodott udvar képét mutatja. Éppen ezért, mielőtt a jegyzékek alapján megrajzolnám az udvartartás képét, illik meghatároznom, kiket is értek annak tagjai alatt. Vizsgálatom során a jegyzékek évköre és Bátori tisztségei alapján az 1519–1530 közötti időszakra szűkítve a nádor környezetében előforduló embereket két főcsoportra osztottam: egyfelől a tisztségeik okán alkalmazottakra, azaz a hivatali személyzetre, másfelől a Bátori István és családja körül szolgálatot teljesítőkre, azaz az udvari népekre. Az első csoportba tartoznak helyettesei: az alnádorok, akiknek feladatát a legkevésbé lehet pontosan meghatározni, továbbá az egyes megyékben az alispánok, valamint ide soroltam a

³² „Item in primis animam meam commendo creatori meo et redemptori et corpus meum in claustrum Segesdiensi sepeliendum.” – Archiv Mariánskej Provincie Františkánov v Bratislave 33-1-7. (Az oklevél felkutatását és fényképét Csiba Balázsnak köszönöm! Említi KARÁCSONYI 1922/24. I. 248.)

³³ KARÁCSONYI 1922/24. I. 108.

³⁴ C. TÓTH 2014.

³⁵ Minderre és a táblázatban szereplő adatokra lásd C. TÓTH 2012. 123–126., illetve az egyes megyére vonatkozóan ARCH. 1458–1526. II.

³⁶ C. TÓTH 2009A. 27.

³⁷ Vö. Révai Ferenc nádori titkár 1523. március 27-i levelével (MNL OL DF 260507.)!

³⁸ 1523. október 2. (MNL OL DF 276044.); 1524. január 8. (MNL OL DL 23870.); 1524. február 28. (MNL OL DL 47549.); 1526. március 25. (GORSKI 1852/99. VIII. 197.)

Bátori István kezén lévő uradalmak és várak élén álló tisztségviselőket, a várnagyokat és az udvarbírákat. Ellenben a nádori ítélőmestereket nem vettem fel a listába, mivel ők a familiárisi köteléken kívül, habár attól nem teljesen függetlenül töltötték be funkciójukat. Lássuk őket sorjában!

Bátori István első alnádora (1520–1525) Gétyei János³⁹ lett, aki már régi motorosnak számított a családban: a XV. század végén a Zala megyei Szentgyörgyvár vagy Békavár várnagya,⁴⁰ és emellett egy évtizedes megszakítással több éven keresztül a megye egyik alispánja volt.⁴¹ Közben Kolon birtok officialisaként (1498) is feltűnik.⁴² Utána az 1512 őszi illádiai csata egyik alvezéréként és temesi alispánként,⁴³ majd 1517-ben izdenci várnagyként⁴⁴ kerül élénk. Hűséges szolgálatai jutalmául 1506-ban a Zala megyei Hosszúfalut,⁴⁵ míg 1524-ben a Valkó megyei Ivánka castellumot kapta meg a Bátoritól.⁴⁶ Ez utóbbi adomány indoklását érdemes hosszabban idézni, hiszen a korszakban ilyen mértékű megbecsüléssel, illetve annak kifejezésével meglehetősen ritkán találkozunk. A birtokot Bátori István nádor testvérei nevében azokért a hűséges cselekedeteiért és szolgálataiért adományozta Gétyei Jánosnak, amelyeket kora ifjúságától kezdve először a néhai Bátori István országbíró és erdélyi vajda, majd nekik, az egész Bátori családnak és háznak (*nobis et toti domui familieque Bathoree*) különböző helyeken és időkben odaadó hűséggel és teljes lélekkel, nem kímélve vérét és vagyonát teljesített.⁴⁷

Gétyei halála után Bátori István ismét egy, a szolgálatban már „bevált” familiárist választott alnádorának: 1526 nyaratól viselte a tisztséget Varjasi Nagy Imre;⁴⁸ aki előtte a Szerém megyei Cserög várnagyaként mutatható ki.⁴⁹

Az alnádorok után a különböző megyék alispánjait, valamint az uradalmak élén állókat kell számba vennünk. Mint láttuk, Bátori István négy megye ispánságát viselte huzamosabb ideig. Somogy megye ispánságát, habár II. Lajos király apjához hasonlóan élete végéig neki és Györgynek adta,⁵⁰ csak névleg vagy még úgysem viselte, az alispánok kizárólag György emberei voltak. Ezzel szemben Zala és Zaránd megyék ispánságát 1506-tól haláláig egyedül István viselte, és csakúgy, mint Temes megye esetében, csak az ő alispánjaival találkozunk.

Zala megyében a már említett Gétyei Jánoson kívül Hosszútóti György 1510–1526 között,⁵¹ míg Ákosházi Sárkány Mihály 1515–1520 között mutatható ki alispánként.⁵² Az utóbbi mintegy tíz éven át egyúttal izdenci várnagy is volt 1517-től.⁵³

³⁹ ARCH. 1458–1526. I. 82.

⁴⁰ 1492. május 29. (MNL OL DL 19847.) – 1499. május 9. körül (MNL OL DL 93679.).

⁴¹ 1492. május 29. (MNL OL DL 19847.) – 1493. június 13. (MNL OL DL 23376., vö. HOLUB 1929. 473.); 1503. július 5. (MNL OL DF 201540.) – 1511. január 15. (MNL OL DL 46965.).

⁴² 1498. április 8. (MNL OL DL 20655.).

⁴³ SZAKÁLY 1978. 490.

⁴⁴ MNL OL DL 82488.

⁴⁵ MNL OL DL 46760.

⁴⁶ Doc. BÁTORI 2011. 341., 271. sz.

⁴⁷ MNL OL DL 46760.

⁴⁸ ARCH. 1458–1526. I. 83.

⁴⁹ (1521–)1523. május (MNL OL DL 23856.) – a nádor familiárisa: 1522. szeptember 28. (HELYTARTÓI OKLT. 147. [131. sz.]), 1526. (C. TÓTH 2009. 177/43., 181/197., 187/454. sor).

⁵⁰ 1516: MNL OL DL 22844.

⁵¹ 1510. szeptember 26. (MNL OL DF 282739.) – 1526. április 11. (MNL OL DL 36748., vö. HOLUB 1929. 475.); familiáris 1521. július 13. (MNL OL DL 25628.).

⁵² 1515. december 17. (MNL OL DL 47123.) – 1520. október 3. (MNL OL DL 102704., vö. HOLUB 1929. 475.); familiáris 1521. július 13. (MNL OL DL 25628.).

⁵³ 1517. december 5. (IVÁNYI 1942. 48/169. sz.) – 1527. május 22. (KARÁCSONYI 1897. 690.), vö. VARGA 2012. 147.

Zaránd megyében Bátori István első alispánja a Szatmár megyéből magával hozott Dersei Antal volt (1508),⁵⁴ utóda szintén nem megyebeli, a Békésből származó Gerlai Ábrahámfi Imre lett (1510).⁵⁵ Amíg ketten nem túl sokáig viselték posztjukat, a következő alispánok, Pipalyi Sárosi László⁵⁶ és Szakályi Mór Péter⁵⁷ már több éven át kimutatható az alispáni poszton. Jóllehet az alispánok egyúttal a világosvári várnagyságot is viselték, ezt csak Mór Péter esetében tudjuk bizonyítani (1521). Ebből az oklevélből tudunk egyúttal a vár másik várnagyáról, Surányi Sebestyénről és az udvarbíróról, Csofi Jánosról is.⁵⁸ 1523-ból ismeretes a Bátoriak másik jelentős birtokának, a körösbányai uradalomnak az egyik vezetője, vajdája, Halmágyi Moga István.⁵⁹

A harmadik megye, Temes ispánságát és a vele egybekötött Alsó részek főkapitánysága tisztet majdnem 13 éven át viselte. A jelentős katonai funkció egyúttal azt is jelentette, hogy – jóllehet címei között csak a temesi ispánságot tüntette fel – egyúttal további megyékben (pl. Csanád) is Bátori István nevezte ki az alispánokat. Ezek a tisztségviselők azonban nem ritkán ispáni címmel jelennek meg az általuk kibocsátott oklevelekben.

Bátori időben első alispánjai a család kipróbált familiárisai, az előbb említett Gétyei János és Kutasi Lukács lett. Utóbbi több mint fél évtizedig viselte a tisztséget. 1512-ben az illádiai csata alvezérei voltak.⁶⁰ Utóda a család rokona, Macedóniai Miklós lett. Ő korábban csanádi (al)ispán és temesi alkaptány (1516),⁶¹ egyúttal 1518-ban a megye egyik országgyűlési követe,⁶² majd 1519-től ura leváltásáig az alkaptányság mellett a megye alispáni tisztét is viselte.⁶³ Macedóniai elődje Csanád megyében nem más, mint országgyűlési követtársa, Csáki László volt.⁶⁴ Rajtuk kívül még két tisztségviselőt ismerünk: Horvát Gergely temesvári várnagyot (1522)⁶⁵ és Révai Istvánt, a futaki könnyű fegyverzetű nádori csapatok kapitányát (1523).⁶⁶

Végül, de nem utolsó sorban Kecskés Pált kell megemlítenünk. Ő már 1526 előtt is Bátori szolgálatában állhatott,⁶⁷ mindenesetre kezdetben mint varasdi officiális (1526–)⁶⁸ szolgálta a nádot. Ura halála után pedig az unokaöccsének, Bonaventura Andrásnak előbb varasdi officiális és izdenci várnagya (1541),⁶⁹ majd babócsai udvarbírája (1548)⁷⁰ lett.⁷¹

⁵⁴ 1508. március 13. (MNL OL DL 37382.); a megye követe az országgyűlésen, 1505. október 12. (MNL OL DL 22559.).

⁵⁵ 1510. január 7. (VERESS 1938. 55. [83. sz.])

⁵⁶ 1512. április 19. (MNL OL DL 37880.) – 1515. február 26. (VERESS 1938. 63. [89. sz.])

⁵⁷ 1524. május 30. (MNL OL DL 89190.)

⁵⁸ DOC. BÁTORI 2011. I. 254. sz.

⁵⁹ 1523. március 15. (HELYTARTÓI OKLT. 2010. 201. [179. sz.])

⁶⁰ 1512. október 12. (KUBINYI 1999. 211.) – 1518. május 7. (SZABÓ 1909. 127.); familiáris 1511 után (MNL OL DL 35008.), 1518. április 5., 16. (MNL OL DL 25596., 47237.); 1512: SZAKÁLY 1978. 490. – A megye országgyűlési követe: 1505. október 12. (MNL OL DL 22559.).

⁶¹ 1516. július 19. (MNL OL DL 48772.)

⁶² 1518. augusztus 2. (SZABÓ 1909. 133.)

⁶³ 1520. október 31. (MNL OL DL 23454.) – 1522. április 9. (HELYTARTÓI OKLT. 2010. 58. [37. sz.]), volt alispán 1524. január 8. (MNL OL DL 23870.) – Lásd még Függelék I. 49. sor!

⁶⁴ (1516.) július 17. (MON. RUST. 1979. 402–403.) II. Lajos király parancsa a megyéhez. A dátumból a nap és az évszám vége hiányzik, ám mivel az oklevélben arról van szó, hogy Ulászló király *diebus superioribus* hunyt el, így az 1516-os év látszik megfelelőnek.

⁶⁵ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 237. (Függelék II/38. sor), 239. (Függelék III/17. sor).

⁶⁶ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 164., 149. sz.

⁶⁷ ISTVÁNFFY 2001. 227.

⁶⁸ VARGA 2012. 153–156. (1526. január 13.); vö. még Függelék II. 1. sor.

⁶⁹ VARGA 2012. 148. (1542. október 2.)

⁷⁰ Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár E 200, 6. cs. Báthory András levelei (évrendezett iratok).

⁷¹ Személyére lásd még SZATLÓCZKY 2016. 133–134.

Összefoglalóan elmondható az előbb felsorolt személyekről, hogy ők nem kapcsolódtak szorosan az udvartartáshoz, ellátásukat és fizetésüket – néhány kivételes esettől eltekintve – sem onnan kapták, ennek következtében nevükkel sem találkozunk a fennmaradt számadásokban. A korabeli szokásoknak megfelelően vagy a tisztségükben keletkezett bevételek alkották a fizetésüket, vagy külön, az úr más egyéb jövedelméből kapták ellátmányukat. S mindez fordítva is igaz: a négy számadástöredékben található, familiárisként azonosítható személyek neve közül – kivéve Macedóniai Miklósét és Kecskés Pálét – eggyel sem találkozunk a Bátoriak levelezésében, illetve az előbb felsorolt alispáni vagy udvarbírói funkciót ellátó személyek között.

A második csoportot azok a személyek alkotják, akiket leegyszerűsítve a nádori udvartartás tagjainak vagy a nádor udvari népeinek nevezhetünk. Az ismert számadások alapján e személyek könnyen összegyűjthetők, de – noha az általuk ellátott feladatokat többé-kevésbé sejtethetjük – pontos, feladatkörük szerinti szétválasztásukat nem mindig tudjuk megtenni. A nádori udvarban előforduló személyeket egyfelől tiszti⁷² (mostani szóval inkább familiárisokra), másfelől szolgaszemélyzetre oszthatjuk, jóllehet a két réteg közötti határ nem húzható meg teljes bizonyossággal. De ne szaladjunk ennyire előre! A nádori udvar élén az udvarmester (*dominus magister curie*)⁷³ – későbbi nevén a hopmester – állt, 1530-ban talán Kecskés Pál. Ezzel szemben 1522-ből ismerjük Bátori komornyikját, Ferencet, aki az udvarmester után és a személyi titkár mellett talán a legfontosabb pozíciót töltötte be. A jegyzékektől függetlenül egy 1521-es oklevél említi a nádor Farkas (*Volf*) nevű lovászmesterét.⁷⁴ 1526-ban és 1527-ben név nélkül tudunk a lovászmesteri tisztségről.⁷⁵ Az ő beosztottjai voltak a lovászok, kocsisok és szekeresek. Ezzel tulajdonképpen ki is merítettük az udvartartás vezető tisztségviselőinek körét.

Az udvari struktúrában⁷⁶ egy lépcsőfokkal lejjebb, de bizalmi állásban legalábbis egy szinten állt az előbb felsoroltakkal Bátori István mindenkori személyi titkára (*secretarius*). Már 1513-ból ismerjük az akkor még temesi ispánnak Liptai László nevű titkárát, akit a szászokhoz küldött a neki járó pénzek átvételére.⁷⁷ A következő titkár, Révai Ferenc 1519-től mutatható ki a nádor mellett, Bátori személyes ügyeinek intézésén túl besegített a nádori bíróság munkájába is, jó néhány esetben a nádor őt küldte ki bizonyos peres ügyek elintézésére.⁷⁸ Révaitól, aki időközben ítélmesterré lépett elő, a titkári teendőket alig fél évre Peregi Albert, vagy ahogyan a számadás említi, Albert diák vette át.⁷⁹ Bátori István utolsó titkára – egy talán Baranya megyéből származó nemes – Nagyváti Antal lett.⁸⁰ Habár származása a homályba vész, a nádor környezetében korántsem ismeretlen személy: már 1522-ben is az udvartartás sáfára (*dispensator*), csakúgy, mint 1526-ban.⁸¹

A titkári poszt, mint említettem, bizalmi állás volt, és ennek megfelelően a jó munkavégzés magában hordozta az előrelépés lehetőségét. Révai Ferenc előbb az újjászerveződő nádori bíróság ítélmestere (1526/1527), majd Ferdinánd magyar király személynöke (1527–1542) és a család előremenetelének megalapozója lett.⁸² Peregi Albert diák 1526-tól pécsi kisprépost, majd 1530-tól

⁷² A megnevezésre lásd FRAKNÓI 1878. 38.

⁷³ HELYTARTÓI OKLT. 236. (Függelék II/2. sor.)

⁷⁴ 1521. júl. 16. (MNL OL DL 23568.)

⁷⁵ C. TÓTH 2009. 202. (tisztség, lovászmester, nádoré).

⁷⁶ A kora újkori udvarok felépítésére lásd KOLTAI 2012. 16–29., 239–391., különösen a 331. oldalon lévő ábrát.

⁷⁷ 1513. ápr. 17. (MNL OL DF 246060.)

⁷⁸ 1519. okt. 15. – 1526. nov. 16. (ARCH. 1458–1526. I. 82–83.); vö. BÓNIS 1971. 404., 407–408.

⁷⁹ 1526. nov. 19. (C. TÓTH 2009. 183/281. sor., bizonytalan) – 1527. júl. 5. (BUNYITAY ET ALII. 1902. 329.)

⁸⁰ 1527. aug. 23. (ARCH. 1458–1526. I. 83.) – 1530. ápr. 23. (Függelék II. 125. sor.)

⁸¹ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 236., Függelék II/16–18. sor, C. TÓTH 2009. 197. index.

⁸² PÁLFFY 2009. 3–4.

haláláig, 1546-ig nagyprépost lett, közben pedig kamarai elnök (1537–1546).⁸³ Az utolsó titkár, Nagyváti Antal sem adta alább, ő királyi helytartói tanácsos és ítélőmester lett ura halála után.⁸⁴

A számadásokban feltűnő személyek száma igen tekintélyes, azonban az esetek felében nem derül ki róluk, hogy milyen szerepet játszanak az udvarban. A nevek sokszor csak a nekik átadott összeggel szerepelnek, anélkül, hogy tisztségükről vagy feladatukról pontosabb kiderülne. Mindezek miatt azokat a személyeket, akik bármiféle meghatározás nélkül szerepelnek, az udvartartás szolgaszemélyzetéhez számítottam. Ugyanakkor azokat, akik hópénzben (*pecunia mesualis*) részesültek, illetve más módon kiderül ugyanez róluk, azokat a familiárisok közé soroltam. E feltételek alapján a négy számadásunkból csak kettőt használhatunk, mivel az 1521. évre keltezhető listában összefoglalóan csak az úr familiárisai kitételrel találkozunk, ámbár rossz soruk biztosan nem volt, hiszen mindig a boradagjuk kiadása kapcsán (*pro vino familiaribus domini*) kerülnek elő: étkezésenként 56 dénár értékben kaptak bort.⁸⁵ Az 1530-as jegyzékben az egyetlen dévényi várnagyot leszámítva „familiáris” kinézetű tétellel nem találkozunk.⁸⁶

A legtöbb, összesen hét familiárisal az 1522-es jegyzékben találkozunk, ami talán annak tudható be, hogy ebben a számadásban tüntették fel azokat, akik a nádori bandériummal 1522 őszén az Alsó részekre vonultak, és hópénzüket az udvarban fizették ki számukra. Hogy pontosan milyen feladatokkal és funkcióval rendelkeztek, arra általános meghatározást tudnék adni, de talán szerepük megértéséhez közelebb visz, ha konkrét példákon keresztül közelítünk hozzájuk. Ennek okán érdemes kiragadnunk egy-egy személyt a számadásokból. Ilosvai András az 1522. évi jegyzékben szerepel, a jelek szerint familiárisaival együtt csatlakozott a nádorhoz. Ilosvai január 5-én kapta meg hópénzét és zsoldját, 42, illetve 24 forintot.⁸⁷ Az év végén, december 4-én familiárisai bizonyos pénzeiket Madarason kapták meg, és ugyanekkor András Telek birtokon kapott 8, illetve 5 forintot a saját és emberei szükségleteire.⁸⁸ Az adatokból egyértelmű, hogy Ilosvai katonai szerepkörrel rendelkezett.

Az 1526 végi jegyzékből egyik példánkban Erdélyi Gáspárt választottuk ki: november első felében, talán november 13-án, a nádor intézkedése értelmében kapott 12 forintot, majd a székesfehérvári kiküldetésére (*pro kochy ad Albam Regalem*) további 9 és fél forintot adtak neki.⁸⁹ (Ez nyilvánvalóan összefüggésben állt Szapolyai János fehérvári koronázásával.) November 14-én Révai Ferenc utasítására 8 forintos hópénzét kapta meg.⁹⁰ November 18-án kiküldetésben járhatott, mert a Pozsony megyei Bár településről szállították vissza Pozsonyba, és a kocsis másfél forintot kapott.⁹¹ Végül november 26-án ismét hópénzt, ezúttal 12 forintot kapott.⁹²

A másik példánk „Lengyel” János (*Jana Polonus / Iohannes Polonus / Johannes Lengel*), akinek személye már átvezet minket az 1530-as jegyzékben szereplő személyek közé. János melléknevét minden bizonnyal származása alapján kaphatta, és lengyelként valószínűleg Mazóviából Bátori István felesége, Zsófia kíséretében érkezett Magyarországra. Az 1526-os számadás szerint egy lóval

⁸³ Személyére lásd C. TÓTH 2009. 197., VARGA 2011.

⁸⁴ Adatunk csak a XVI. század közepéről van rá, lásd R. Kiss 1908. 174., 328.

⁸⁵ Függelék I. 18., 30., 36., 42., 50. sor.

⁸⁶ Függelék II. 32. sor.

⁸⁷ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 238., Függelék II/67–68. sor.

⁸⁸ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 236., Függelék II/12., 14–15. sor.

⁸⁹ C. TÓTH 2009. 179/107., 179/111. sor.

⁹⁰ C. TÓTH 2009. 180/151. sor.

⁹¹ C. TÓTH 2009. 182/253. sor.

⁹² C. TÓTH 2009. 188/501. sor.

teljesített szolgálatot, és november 26-án három hónapra 9 forint hópénzt és 6 forint zsoldot kapott.⁹³ Az 1530-as jegyzékben több alkalommal szerepel különböző funkciókban: március 2-án a nádor parancsára Bécsbe küldték, és költségeire 8 forintot adtak neki.⁹⁴ Rá egy hónapra, április 10-én viszont ő adott át 7 forintot Kecskés Pál szolgájának, az összeírás készítőjének.⁹⁵ Április 27-én Pozsonyba küldték, hogy 12 dénárért spárgát vegyen.⁹⁶ Végül két nap múlva ismét Pozsonyba utazott, ezúttal 32 dénárért malvasiai bort kellett vennie.⁹⁷

Nem ő az egyetlen, akinek neve – noha az azonosítás nem áll minden kétségen felül – két számadásban is megtalálható: 1522. január 10-én egy bizonyos Zalai Bernát mint a nádor embere kézbesítette Thurzó Elek kincstartó levelét az adó beszédese tárgyában az Alsó részek kapitánysága alá tartozó Csongrád, Csanád, Torontál, Arad, Temes, Békés és Zaránd megyék nemessége részére.⁹⁸ Talán vele azonos az a Bernát, illetve Gróf Bernát néven előforduló személy, aki az 1526-os számadásban szerepel: november 19-én a lovászmester társaságában bort szerzett be másfél forint értékben.⁹⁹ November 24-én – ezúttal Gróf előnéven – Bernát 195 forintot adott át a sáfárnak, hogy aztán két napra rá 50 forint fizetést (*sallarium*) kapjon ugyanattól.¹⁰⁰

Visszatérve az udvartartás szolgálai személyzetének összetételére, elmondható, hogy a négy számadás alapján tökéletesen megrajzolható az udvar teljes kiszolgálószemélyzete. Az udvar, illetve az udvari népek élén, mint láttuk, az udvarmester állt, a kiadásokat a beosztottja, a számtartó vagy sáfár (1521, 1522, 1526, 1530, *dispensator*) vezette: 1526-ban Nyíri Péter,¹⁰¹ 1530-ban pedig Kecskés Pál szervitora, akiről annyit tudunk még, hogy a listában szereplő Polyák Mátyás volt a testvére.¹⁰² A számtartó adminisztrálta a különféle kifizetéseket és beszerzéseket. Hatáskörébe a következő „alkalmazottak” fizetése tartozott: kapuőrök (1530, *portatores*) és trombitások (1522, 1525¹⁰³, *tubicinatores*), ajtónállók (1530, *ianitores*), lovászok (1522, 1526, 1530, *agazones*), kocsisok (1522, 1526, 1530 *auriga*, *kochys*) és alkocsis (1522 *subauriga*), szekeres (1526, 1530, *currifer*, *vector*), kovácsok (1526, *fabri*), halászok (1530, *piscatores*), borbély (1521, 1526, *barbel*, *barbitonsor*), fűtő (1526, *calefactor*), mosó(nő) (1526, *lotrix/lavator*), dajka (1526, 1530, *nutrix*) és szabó (1521, 1526, 1530, *sartor*).

Nem szoltunk még a háztartás egyik legfontosabb helyszínéről, a konyháról, amelynek vezetője a sáfár volt. A konyhai ügyek intézése mellett az ő feladata volt a borkiosztás felügyelete minden étkezés alkalmával. A bizalmi posztot 1521-ben az a Svancár András töltötte be,¹⁰⁴ akit később is a nádor környezetében találunk, 1522-ben és 1526-ban szervitora,¹⁰⁵ 1530-ban pedig olybá tűnik, hogy személyében a dévényi udvarbíró¹⁰⁶ tisztelhetjük. 1522-ből nem ismerjük a konyhamestert, de az 1526-os jegyzékben már ismét ott van a neve. Akkor egy bizonyos Palkó (*Pauko* / *Palko* /

⁹³ C. TóTH 2009. 188/498–500. sor.

⁹⁴ Függelék II. 71. sor.

⁹⁵ Függelék II. 68. sor.

⁹⁶ Függelék II. 84. sor.

⁹⁷ Függelék II. 133. sor.

⁹⁸ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 233., Függelék I/19. sor.

⁹⁹ C. TóTH 2009. 182/269. sor.

¹⁰⁰ C. TóTH 2009. 187/490–491., 188/494–495. sor.

¹⁰¹ C. TóTH 2009. 176/1., 5. sor.

¹⁰² Függelék II. 18. sor.

¹⁰³ FRAKNÓI 1877. 169.

¹⁰⁴ Függelék I. 2–4., 8–9., 12., 23., 34., 47., 64. sor.

¹⁰⁵ HELYTARTÓI OKLT. 2010. 158., 142. sz., ENGEL 1809. 232.

¹⁰⁶ Függelék II. 112–115., 124. sor

Paulko / Pawlko) viselte a tisztséget.¹⁰⁷ Négy évvel korábban a nádor küldönceként kerül elénk: Bátorit őt küldte fizetéséért Kanizsai László országos kincstartóhoz.¹⁰⁸ A konyha vezetését felelősségteljesen láthatta el, mivel 1530-ban is ő állt annak élén.¹⁰⁹ Beosztottjai közül csak a szakácsokat ismerjük, de belőlük mindjárt többet is: 1522-ből egy Miklós nevű személy főztjét ették.¹¹⁰ 1526-ban pedig már két szakács is volt a pozsonyi udvarban: az egyik, Gergely mester,¹¹¹ a magyar ételeket, míg Polyák¹¹² vélhetően a lengyel ételeket főzhette a feleség és kísérete számára. Az utóbbi nevével (*Pollayc/Pollonus*)¹¹³ négy év múlva ismét találkozunk; a jelek szerint ízlett a nádornak és feleségének az általa készített étel. A jegyzékek alapján elmondható, hogy csakúgy, mint később, a konyhai személyzet a középkorban is együtt utazott az úrral, illetve udvarával.¹¹⁴

A fentiekén túl a számadásokban még említene 1521-ben *scolaris*okat, 1526-ban *adolescense*ket, míg 1521-ben és 1526-ban *prebendarius*okat, közös jellemzőjük, hogy nevüket sosem adják meg, hanem csak így, összefoglalóan emlegetik őket.

Az általunk megrajzolt kép szükségszerűen torz. Ennek legfőbb oka egyébként nem az, hogy az előbbieken idézett számadások csonkák, hiszen e hiányosságuk elsősorban az általuk fellelt időszakra vonatkozik, hanem az, hogy az udvartartás mindennapi életét csak további számadások és különböző okleveles (utasítások, szerződések) források segítségével lehetne teljességre törekvően rekonstruálni. Mivel azonban ilyenek a középkorból a Bátorit és tegyük hozzá, az összes többi család esetében sem maradtak fenn, így a familiárisi körük még csak-csak összegyűjthető az oklevelekből,¹¹⁵ de a rezidenciáikon folyó udvari élet lényegét jelentő mindennapi események megismerése az 1526 előtti időszakra vonatkozóan nem lehetséges.¹¹⁶

Irodalom

ARCH. 1458–1526. I.

C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók. Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest 2016.

ARCH. 1458–1526. II.

C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék. Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest 2017.

¹⁰⁷ C. TÓTH 2009. 181/197. sor.

¹⁰⁸ HELYTARTÓI OKLT. 246., Függelék VII/10. sor.

¹⁰⁹ Függelék II. 5., 7., 9., 11., 31., 34., 53., 59., 67., 74., 79–80., 83., 86., 95., 98., 111., 118., 123., 127., 129. sor.

¹¹⁰ HELYTARTÓI OKLT. 237., Függelék II/40. sor.

¹¹¹ C. TÓTH 2009. 194/760. sor. Ő két forintot kapott az úrnő parancsára.

¹¹² C. TÓTH 2009. 185/383. sor. 17 dénárért vásároltak neki cipőt.

¹¹³ Függelék II. 52., 90. Két forintot kapott a nádor parancsára, illetve 25 dénárt cipőre.

¹¹⁴ Lásd erre KUBINYI 2002A.

¹¹⁵ Lásd erre KUBINYI 1973.

¹¹⁶ A kötet többi tanulmányától eltérő szerkesztés a szerző kívánságára történt (a szerk.).

BONFINI

Antonius de Bonifinis: Rerum Ungaricarum decades IV. Edd. I[osephus] Fögel, B[ela] Iványi et L[adislaus] Juhász. [Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, Seculum XV.] K. M. Egyetemi Nyomda, Budapest 1941. [1945.]

BÓNIS 1971.

Bónis György: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest 1971.

BRODERICUS

Stephanus Brodericus: Epistulae. Edidit, introduxit et commentariis instruxit Petrus Kasza. Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series Nova. Tomus XVI. Argumentum Kiadó – Magyar Országos Levéltár, Budapest 2012.

BUNYITAY ET ALII. 1902.

Egyháztörténeti emlékek a magyar hitújítás korából I. Szerk. Bunyitay Vince – Rapaics Rajmund – Karácsonyi János. Szent István Társulat, Budapest 1902.

C. TÓTH 2009.

C. Tóth Norbert: Ecsedi Bátori István nádor pozsonyi tartózkodásának számadáskönyve. Adalékok Magyarország 1526 végi politikatörténetéhez. *Levéltári Közlemények* 80. 2009. 169–208.

C. TÓTH 2009A.

C. Tóth Norbert: Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban. A Bátori család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541. *SzSzBSzle* 43: 1. 2009. 5–47.

C. TÓTH 2012.

C. Tóth Norbert: Bátori (III.) István politikai pályafutásának kezdete (1503–1511). [The beginnings of the political career of István Bátori III (1503–1511).] In: Az ecsedi Báthoriak a XV–XVII. században. Szerk. Szabó Sarolta – C. Tóth Norbert. Báthori István Múzeum Kiadványai 34. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nyírbátor 2012. 121–140.

C. TÓTH 2014.

C. Tóth Norbert: Bátori (I.) István országbíró második felesége és az erdélyi Bátori birtokok. A Betleni család az ecsedi Bátoriak életében. *SzSzBSzle* 49: 4. 2014. 49–58.

CSÁNKI 1884.

Csánki Dezső: I. Mátyás udvara. Kiadja a Magyar Történelmi Társulat, Budapest 1884.

DOC. BÁTORI 2011.

Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia I. Diplomata 1393–1540. Ad edendum praeparaverunt Richardus Horváth – Tiburtius Neumann – Norbertus C. Tóth. Szerk. C. Tóth Norbert. A nyíregyházi JAMK 67.

ENGEL 1797.

Johann Christian von Engel: Geschichte des ungarischen Reiches und seiner Nebenländer I. Johann Jacob Gebauer, Halle 1797.

ENGEL 1809.

Fragmentum libri rationarii super erogationibus aulae regis Hungariae Ludovici II. de anno 1526. In: Monumenta Ungrica. Edidit Johann Christianus Engel. Sumtibus Antonii Doll bibliopolae Viennae MDCCCIX. 185–236.

ETÉNYI–HORN 2005.

Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Szerk. G. Etényi Nóra – Horn Ildikó. Balassi Kiadó, Budapest 2005.

- FÓGEL 1917.
Fógel József: II. Ulászló udvartartása (1490–1516). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1913.
- FÓGEL 1917A.
Fógel József: II. Lajos udvartartása 1516–1526. Hornyánszky Viktor cs. és kir. udv. könyvnyomdája, Budapest 1917.
- FRAKNÓI 1877.
Fraknói Vilmos: II. Lajos király számadási könyve (1525. január 12–július 16.) *Magyar Történelmi Tár* XXII: 10. Budapest 1877. 45–236.
- FRAKNÓI 1878.
Fraknói Vilmos: II. Lajos és udvara. Történeti rajz. Franklin-Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest 1878.
- GORSKI 1852/99.
Epistole, legationes, responsa, actiones, res geste serenissimi principis Sigismundi, eius nominis primi, regis Polonie, magni ducis Lithvanie, Russie, Prussie, Masovie domini. Quarum primus hic est. Per Stanislaum Gorski. I–X. Biblioteka Krónica, Kórnik – Posnaniae – Merzbachi 1852–1899.
- HELYTARTÓI OKLT. 2010.
Politikatörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523). Közzéteszi C. Tóth Norbert. A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 50. Magyar Országos Levéltár, Budapest 2010.
- HOLUB 1929.
Holub József: Zala megye története a középkorban I. Zala Megye Közönsége, Pécs 1929.
- HORVÁTH 2006.
Horváth Richárd: Az ecsedi Bátoriak várbirtokai a kései középkorban. *SzSzBSzle* 41: 3. 2006. 305–326.
- ISTVÁNFFY 2001.
Istvánffy Miklós Magyarok dolgairól írt históriája Táillyai Pál XVII. századi fordításában I/1. Sajtó alá rendezte Benits Péter. Történelmi Források I. Balassi Kiadó, Budapest 2001.
- IVÁNYI 1942.
Iványi Béla: A körmendi levéltár Memorabiliái. Acta Memorabilia in tabulario gentis principum de Battyány reperibilia. Körmendi Füzetek 2. Rábadé Nyomda, Körmend 1942.
- KARÁCSONYI 1897.
Karácsonyi János: Oklevélkivonatok a szentmiklósi és óvári gróf Pongrácz család levéltárában. *Történelmi Tár* 1897. 513–528., 680–708.
- KARÁCSONYI 1922/24.
Karácsonyi János: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I–II. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1922–1924.
- K. OBERMAYER–HORVÁTH 2012.
K. Obermayer Erzsébet – Horváth István Károly: Egy humanista élete és működése a Mohács körüli évtizedekben. *Századok* 93. 1959. 773–801.
- KOLTAI 2012.
Koltai András: Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén. A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 14. Győri Egyházmegyei Levéltár, Győr 2012.

KUBINYI 1973.

Kubinyi András: A kaposújvári uradalom és a Somogy megyei familiárisok szerepe Újlaki Miklós birtokpolitikájában. (Adatok a XV. századi feudális nagybirtok hatalmi politikájához.) *Somogy Megye Múltjából* 4. 1973. 3–44.

KUBINYI 1995.

Kubinyi András: A királyi udvar élete a Jagelló-korban. In: Kelet és Nyugat között. Történeti tanulmányok Kristó Gyula tiszteletére. Szerk. Koszta László. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged 1995. 309–335.

KUBINYI 1999.

Kubinyi András: Budai Kakas János és történeti feljegyzései. In: Kubinyi András: Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon. METEM Könyvek 22. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest 1999. 193–211.

KUBINYI 2002.

Kubinyi András: A királyi udvar kormányzati szerepe Mohács előtt. In: Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián. Főszerk. Vizi E. Szilveszter. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 2002. 241–268.

KUBINYI 2002A.

Kubinyi András: Főúri éttrend tábori körülmények között. In: Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére. Szerk. Fodor Pál – Pálffy Géza – Tóth István György. Gazdaság- és társadalomtörténeti kötetek 2. Magyar Tudományos Akadémia Társadalomkutató Intézet Gazdaság- és Társadalomtörténeti Kutatócsoport, Budapest 2002. 249–261.

KUBINYI 2005.

Kubinyi András: A királyi udvar a késő középkori Magyarországon. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Szerk. G. Etényi Nóra – Horn Ildikó. Balassi Kiadó, Budapest 2005. 13–32.

MAGYAR 1990.

Magyar Kálmán: Babócsa története a honfoglalástól a mohácsi vészig. In: Babócsa története. Tanulmányok a község történetéből. Szerk. Magyar Kálmán. Magánkiadás, Babócsa 1990. 15–221.

MNL OL DL / DF

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Collectio Diplomatica Hungarica. (Diplomatikai Fényképgyűjtemény és Levéltár.) A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa. Szerk. Rácz György. Internetes kiadás (DL–DF 5.1) 2009.

MON. RUST. 1979.

Monumenta rusticorum in Hungariam rebellium anno MDXIV. Maiorem partem collegit Antonius Nagy Fekete. Ediderunt Victor Kenéz et Ladislaus Solymosi atque in volumen redigit Geisa Érszegi. A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 12. Magyar Országos Levéltár, Budapest 1979.

NEUMANN 2006.

Neumann Tibor: Verbóci István 1520. évi utazásai Szatmár megyében. A somlyói Bátoriak és a Móroc-örökség. *SzSzBSzle* 41: 3. 2006. 290–304.

ORTVAY 1912.

Ortvay Tivadar: Pozsony város története IV: 1. A város politikai szereplése a XVI-ik század első felében, a mohácsi vésztől I. Ferdinánd király haláláig 1527–1564. Pozsonyi Első Táraképkéntár, Pozsony 1912.

- PÁLFFY 2009.
Pálffy Géza: Különleges úton a Magyar Királyság arisztokráciájába: a Révay család a 16. században. [A special way into the aristocracy of the Kingdom of Hungary: the Révay family in the 16th century.] *Történelmi Szemle* 51. 2009. 1–20.
- PERÉNYI 2008.
A Perényi család levéltára 1222–1526. Közzéteszi: Tringli István. A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 44. Magyar Országos Levéltár, Budapest 2008.
- R. KISS 1908.
R. Kiss István: A magyar helytartótanács I. Ferdinánd korában és 1549–1551. évi leveles könyve. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, Budapest 1908.
- SIMON 2009.
Simon Zoltán: Adalékok a nyírbátori református templom építéstörténetéhez. *SzSzBSzle* 43: 1. 2009. 135–154.
- SZABÓ 1909.
Szabó Dezső: A magyar országgyűlések története II. Lajos korában. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, Budapest 1909.
- SZAKÁLY 1978.
Szakály Ferenc: Nándorfehérvár 1521-es ostromához. [Осада Нандорфехервара в 1521 году. Die Belagerung Nándorfehérvárs im Jahre 1521.] *Hadtörténelmi Közlemények Új Folyam* 25. 1978. 484–499.
- SZATLÓCZKY 2016.
Szatlóczy Gábor: Vár a várban. A várak népe és a mezei hadak a 16. század közepén. I. A várak népe. Missiles Kiadó, Szeged 2016.
- VARGA 2011.
Varga Szabolcs: Egy ismeretlen humanista: Peregi Albert pécsi prépost. [An unknown humanist. Albert Pergeri, provost of Pécs.] *Történelmi Szemle* 53. 2011. 351–376.
- VARGA 2012.
Varga Szabolcs: A Bátoriak Szlavóniában. In: Az ecsedi Báthoriak a XV–XVII. században. [The Bátori Family in Slavonia.] Szerk. Szabó Sarolta – C. Tóth Norbert. Báthori István Múzeum Kiadványai 34. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nyírbátor 2012. 141–168.
- VERESS 1938.
Gyula város oklevéltára [1313–1800]. Összeállította Veress Endre. Gyula m. város kiadása, Budapest 1938.
- VIRÁGOS 2006.
Virágos Gábor: A nyírbátori Báthori rezidencia műemléki helyreállítást megelőző régészeti kutatásának 2005. évi eredményei a várkutatás tekintetében. *Castrum* 3. 2006. 102–105.

C. TÓTH Norbert

Magyar Tudományos Akadémia – Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Szegedi Tudományegyetem –
Magyar Országos Levéltár – Magyar Medievisztikai Kutatócsoport
H-1097 Budapest,
Vágóhid utca 4.
e-mail: toth.norbert@mol.gov.hu

Függelék

Két udvar(tartás)i számadástöredék a XVI. század első negyedéből
Adatok Bátori István nádor udvartartására

Az alábbi két töredéket igyekszem úgy közölni, hogy eredeti formájukból minél többet visszaadjanak. A jegyzékeket – főleg a másodikikat – több kéz írta, de ezeket a számadások jellegéből adódóan nem jelöltem külön. Az írnokok által leírtakat eredeti formájában hagytam, csak a kirívó hibákra hívtam fel a figyelmet – a szövegben „(!)” jelöltem –, a magyar vagy más, általában szláv szavakat *dőlten* szedtem, azonban nem éltem ezzel a lehetőséggel, amikor valamely névhez magyar rag társult (pl. Racumberknac, Paulkonak). A számadásokban szereplő dátumokat minden esetben feloldottam és zárójelben az adott időhatározó után feltüntettem. A szövegben még a következő jelet alkalmaztam: [...] = megfejtetlen szöveg; ad Ternavia[m] = a szöveggörnyezetből adódó pótlás.

I.

Bátori István számtartójának a Mohács melletti táborban 1521. október 6–12.
között a kezéhez adott 96 forintról történt elszámolása

A feljegyzés egy 4 lapos, gerincénél összefűzött papírfüzet (cca. 120x285 mm) melynek 8 oldalközü az 1–2. és a 6–8. oldal üres (MNL OL DL 32746. Gyűjteményekből. Ismeretlen provenienciájú iratok.) – A jegyzék Bátori István nádorhoz kötése a benne szereplő személyek (Svancár, Macedóniai) alapján lehetséges. Valószínű keletkezési évét a következők alapján állapítottam meg: a jegyzékben szereplő ünnepnapok és napok alapján az 1518–1519., 1522–1525. évek nem jöhetnek számításba. A jegyzékben előforduló személyek – elsősorban Macedóniai Miklós – szereplése miatt a jegyzék 1526-ban, illetve utána nem keletkezhetett, mivel Miklóst ekkor már Szapolyai János táborában találjuk (lásd erre K. OBERMAYER–HORVÁTH 2012. 783., BRODERICUS 159., 73. sz.).

p. 3.		
1.	Exitus florenorum I ^e minus floreni IIII per Marsowczky manibus meis datorum	
2.	Item dominica proxima post festum Beati Francisci confessoris (X. 6.) ad prandium Swanczarnak dedi	fl. VIII.
3.	Item eodem die (X. 6.) ad cenam dedi	fl. III.
4.	Item feria secunda proxima post idem festum (X. 7.) ad prandium eidem dedi	fl. VIII.
5.	Item eodem die (X. 7.) Soldosnak ad avenam dedi	fl. IIII den. XX.
6.	Item eodem die (X. 7.) Georgio barbel	fl. I.
7.	Item pauperibus eodem die (X. 7.)	den. XXXVIII.
8.	Item eodem die (X. 7.) Swanczarnak ad cenam dedi	fl. II.
9.	Item feria tertia proxima post idem festum (X. 8.) Swanczarnak ad prandium dedi	fl. VIII.
10.	Item eodem die (X. 8.) Valentino Zakachy	fl. VIII.
11.	Item Zkendernek ¹¹⁷ ad distribuendum pauperibus eodem die (X. 8.) dedi	den. XVIII.
12.	Item eodem die (X. 8.) Swanczarnak ad cenam dedi	fl. II.
13.	Item familiaribus domini pro vino ad prandium dedi	den. LVI.
14.	Item ad mensam domini et ad cuppam pro vino eodem die (X. 8.)	den. XVI.
15.	Item scolaribus	den. IIII.
16.	Item pro vino pro Thoma Bykffa prebendariis datis solvi	den. L.

¹¹⁷ Egy bizonyos Zkender Miklós 1526. január 21-én mint Tomori Pál érsek *belliductora* fordul elő (FRAKNÓI 1877. 58.).

17.	Item eodem die (X. 8.) dominis in ludensi per kartha perdidit	den. XL.
p. 4.		
18.	Item feria tertia (X. 8.) ad cenam dedi pro vino familiaribus domini	den. LVI.
19.	Item pro Bykfa	den. L.
20.	Item ad cenam domini pro vino dedi	den. XXXIII.
21.	Item Demetrio Zekel pro vino	den. II.
22.	Item scholaribus pro vino	den. III.
23.	Item feria quarta (X. 9.) pro Swanchar dedi ad prandium et ad cenam	florenos X
24.	Item in ecclesia ad candelas	den. II.
25.	Pro vino familiaribus domini ad prandium	den. LVI.
26.	Item prebendariis ad vinum	den. L.
27.	Scolaribus ad vinum	den. III.
28.	Demetrio Zekel ad vinum	den. II.
29.	Item pro vino ad mensam domini	den. VIII.
30.	Item eodem die (X. 9.) ad cenam pro vino familiaribus domini dedi	den. LVI.
31.	Item prebendariis in cena pro vino	den. L.
32.	Item scholaribus	den. III.
33.	Item Demetrio Zekel pro vino	den. II.
34.	Item feria quinta proxima post festum Beati Dionisii martiris (X. 10.) Swanczarnak ad prandium et cenam dedi	fl. X.
35.	Item ad collum canis catenam ferream et <i>ewrewth</i> emi	den. XVII.
36.	Item eodem die (X. 10.) familiaribus domini ad prandium pro vino dedi	den. LVI.
37.	Item prebendariis	den. L.
38.	Item sartori pro vino	den. VIII.
39.	Item scholaribus	den. III.
40.	Item ad mensam domini pro vino et ad cuppam dedi	den. XXIII.
41.	Item Demetrio Zekel pro vino	den. II.
p. 5.		
42.	Item eodem die (X. 10.) ad cenam familiaribus domini pro vino dedi	den. LVI.
43.	Item prebendariis	den. L.
44.	Item sartori pro vino	den. VIII.
45.	Item scholaribus	den. III.
46.	Item ad mensam domini pro vino dedi	den. XXIII.
47.	Item feria sexta proxima post festum Dionisii martiris (X. 11.) ad prandium Swanczarnak dedi	fl. X.
48.	Item Soldosnak pro avena	fl. III.
49.	Item familiaribus Nicolai Maczedonyay pro expensis	fl. I.
50.	Item eodem die (X. 11.) ad prandium pro vino familiaribus domini dedi	den. LVI.
51.	Item prebendariis	den. L.
52.	Sartori	den. VIII.
53.	Scolaribus	den. III.
54.	Pro vino ad mensam domini	den. XVI.
55.	Pro disposicione baliste domini et pro preparacione <i>thekerwen</i> dedi	den. LXXVI.
56.	Item pro sella	fl. I½.
57.	Item Michaeli ad sotular	den. X.

58.	Item pro ferro ad currum	den. XII.
59.	Item prebendariis pro vino	den. L.
60.	Sartori	den. VIII.
61.	Scolaribus	den. IIII.
62.	Item Dobonak ad sotular	den. XI.
63.	Item Waya sibimeth emi unum sothular	den. XII.
64.	Item sabbato (X. 12.) Swanczarnak ad prandium	fl. IIII.

II.

Bátori István nádor dévényi udvarának 1530. február 23. – május 6. közötti bevételei
és kiadásai (töredék)

Több kéz által készített feljegyzések egy 9 lapos, gerincénél összefűzött papírfüzet 18 oldalon (cca. 115x290 mm), amelyek közül a 9–14. és a 18–19. oldal üres, valamint egy pótlapon (MNL OL DL 38648. Kincstári levéltárból, Magyar Kamara Archivuma, Archivum familiae Nádasdy). A jegyzék évhez kötésére a benne lévő napot és ünnepet megadó keltezősek alapján került sor (vö. 67. sor). – Az első oldalán felül: *Registrum V, in nomine Domini, Amen dicimus.*

p. 2.		
1.	Registrum factum summa super florenis L minus den. IIII per servitorem Pauli Keczkas ad manus meas datis in vigilia Mathie apostoli (II. 23.)	
2.	Item Mathie Polyak de commissione domini	fl. II.
3.	Item sabato (II. 26.) Baltasaro pro lac	den. I.
4.	Item feria secunda ante Cinerum (II. 28.) Rakumberkinek misurum ad Czobor expensum	fl. II.
5.	Item Paukonak ad coquinam dedi	fl. I.
6.	Item domino Nagvagi ad emendum piper et crocum	fl. I. den. IIII.
7.	Item in die Cinerum (III. 2.) Paukonak ad coquinam	den. L.
8.	Item eodem die (III. 2.) domino Nagvagi ad emendum passa una et alia dedi	fl. I.
9.	Item Palkonak ad disponendum balneum <i>kad</i>	den. X.
10.	Item piscatoribus duobus missuros ad Vienna expensos	den. L.
11.	Item Paukonak ad emendum acetum	den. LXXX.
12.	Item in dominica Invocavit (III. 6.) portatoribus dedi	fl. X.
13.	Item feria secunda post Reminiscere (III. 14.) Mathie Polyak de commissione domini dedi	fl. III.
14.	Item Johanni sartori de commissione domini	fl. II.
15.	Item feria secunda post dominica Reminiscere (III. 14.) dedi domino Nagvagy ad examinandos ciphos	fl. I den. XXXII.
16.	Item feria quinta post Reminiscere (III. 17.) hominibus, qui boves portaverant a domino Hagmasy, dedi	den. VII.
17.	Item feria sexta ante Oculi (III. 18.) domine gracie	den. L.
18.	Item feria secunda post dominica Oculi (III. 21.) dedi fratri meo Polyak pro expensis ad Ternavia[m]	fl. I.
p. 3.		
19.	Item iudici de Dewen dedi ad mutendas vineas de commissione domini	fl. I.
20.	Item feria tertia post Oculi (III. 22.) dedi sartori Michaeli ad emendas tunellas spinacium	den. L.

21.	Item feria tertia (III. 22.) dedi Bertanak ad emendos calceos	den. XX.
22.	Item post Oculi feria tertia (III. 22.) dedi Johanni Maior	fl. I.
23.	Item feria quarta post Oculi (III. 23.) homini domini Georgii Bathor, qui venerat de Babowcha, Nag Peter pro expensis	fl. II.
24.	Item eodem die (III. 23.) Johanni sartori ad emendum fila	den. L.
25.	Item in vigilia Annuntiacionis (III. 24.) Vankonak ad emendos calceos dedi	den. XVI.
26.	Item dominica Letare (III. 27.) Johanni curriffero <i>sarut feltari</i>	den. XVI.
27.	Item eodem die (III. 27.) Polyak Mathasnak pro avena emenda aput Czobor	fl. IIII.
28.	Item eodem die (III. 27.) sibi Mathie pro expensis dedi	fl. I.
29.	Item eodem die (III. 27.) curriffero, qui ivit cum equis ad Czobor, dedi	den. L.
30.	Item dominica Letare (III. 27.) de commissione domini nutrici	fl. I.
31.	Item feria secunda (III. 28.) Paukonak ad emendos pisces	fl. I.
32.	Item eodem die (III. 28.) Wolffango castellano dedi	den. L.
33.	Item eodem die (III. 28.) Kuthossinak ad emendum lac	den. II.
34.	Item feria quinta (III. 31.) Paukonak ad emendum piper, acetum	fl. I.
35.	Item eodem die (III. 31.) domino Nagvagi ad emendum vitulum	den. LVII.
p. 4.		
36.	Item eodem die (III. 31.) ad emendum fenum dedi	den. VI.
37.	Item feria sexta (IV. 1.) Michaeli sartori missurum ad Possonium pro necessitate domini	fl. I.
38.	Item eodem die (IV. 1.) Rakomberuk ad emendum telum candelas	fl. I.
39.	Item eodem die (IV. 1.) candelas feci emere pro Marsochki	den. V.
40.	Item sabato ante Iudica (IV. 2.) ad examinandos <i>zekkuth</i>	den. LX.
41.	Item dominica Iudica (IV. 3.) Andree Koci ad emendos calceos	den. XVIII.
42.	Item quum venimus ex claustro Beate Marie, tunc fenum emi equis	den. VIII.
43.	Item feria secunda (IV. 4.) monaho orgonas de claustro Beate Virginis de commissione domini	fl. I den. LXIII.
44.	Item eodem die (IV. 4.) lac feci emere per Kuthossi pro medicina domino	den. II.
45.	Item feria tertia (IV. 5.) pro Nagvagi	fl. I den. XXV.
46.	Item feria quarta (IV. 6.) dedi Kutossinak lac emendum	den. I.
47.	Exitus. Item summa florenorum XXV minus denarii XII per Mathiam Polyak ad manus meas datis feria secunda ante Cinerum (II. 28.).	
48.	Item sabato ante dominica Invocavit (III. 5.) pro emendis frugibus	fl. IIII den. XX.
49.	Item feria secunda post Invocavit (III. 7.) Matheo(!) Polyak misuro ad Ternavia[m] pro expensis	fl. I.
50.	Item Gregorio Horwat de commissione domini dedi	fl. X.
51.	Item Michaeli presbitero de commissione domini	fl. IIII.
52.	Item Pollono koco de commissione domini dedi	fl. II.
p. 5.		
53.	Item Paukonak ad emendum candelas pro domina	fl. I.
54.	Item feria quinta ante Reminiscere (III. 10.) servitori Kechkes de commissione domini dedi	fl. II.
55.	Item domino Nagvagi ad emenda avena dedi	den. L.
56.	Item lac feci emere pro disponenda medicina domino gracioso	den. I.
57.	Item pro caligis disponendis emi mihi(?) pannum	den. XVI.

58.	Exitus. Item summa florenorum IX minus denarii XXII per dominum Nagvagi ad manus meas datis in festo Mathie (II. 24.).	
59.	Item feria quinta (III. 3.) proxima Paukonak ad emenda pisa et piffa	fl. VI.
60.	Item feria sexta (III. 4.) domina graciosza ad emendum telum	fl. I.
61.	Item dominica Invocavit (III. 6.) ianitoribus ex hac pecunia dedi	fl. I.
62.	Item domino Nagvagi ad emenda avena	den. L.
63.	Item sabato ante dominica Ramispalmarum (IV. 9.) dedi Rakumberknek pro spinacio oblati(!) et alecis	[den.] IX.
64.	Item dominica Ramispalmarum (IV. 10.) lac feci emere	den. I.
65.	Item candelas feci emere	den. V.
66.	oblatas magna feria sexta (IV. 15.)	
67.	Exitus. Item ¹¹⁸ factis feria tertia, in festo invencionis Crucis (V. 3.) Palkonak ad emendum spinach	den. VIII.
68.	Item Jane Polonus presentavit ad manus meas	fl. VII.
69.	Item iterum predictos septem florenos dedi ianitoribus per dominum Nagvagy etc.	
70.	Exitus. Item summa florenorum XII minus denarii XII per dominum Nagvagi ad manus meas datis in die Cinerum (III. 2.).	
71.	Item Johanni Pollono missuro ad Viennam de commissione domini dedi	fl. VIII.
72.	Item feria secunda post Invocavit (III. 7.) domina graciosza dedi	fl. I.
73.	Item feria quarta sequenti (III. 9.) Racumberknek pro expensis ad Znoymam misuro	fl. I.
p. 6.		
74.	Item Paukonak pro sufferacione equorum dedi	fl. I.
75.	Item post dominica Reminiscere feria quarta (III. 16.) pro avena emenda per dominum Nagvagi	den. XLIII.
76.	Item hominibus, qui boves portaverant a domino Hagmasi, dedi	XLIII.
77.	Exitus. Item summa florenorum XIII sabbato ante dominica Quasi modo (IV. 24.) per Petrum Kemendy ad manus meas datis	
78.	Item in festo Marci ewangelisti (IV. 25.) eodem Petro Kemendi pro emendis anseribus dedi	fl. I.
79.	Item sabato ante Quasi modo (IV. 23.) dedi Palkonak	fl. I.
80.	Item feria tertia post Marci (IV. 26.) Paulkonak ad emendum vituli dedi	den. L.
81.	Racumberknek ad portandum Malvasiam p[er] 1½ dedi	den. XXXII.
82.	Lac per Balthasarum portanti	den. I.
83.	Item Paulkonak ad fenum	den. XXV.
84.	Item feria quarta (IV. 27.) Johanni Lengel missurum ad Poson ad emendum asparga dedi	den. XII.
85.	Item feria sexta sequenti (IV. 29.) Johanni Horwath missurum ad Posonium ad emenda medicina in pateca dedi	fl. I½.
86.	Item sabato sequenti (IV. 30.) Paulkonak pro sufferacionibus equos curriferos dedi	den. LII.
p. 7.		
87.	Item sabato sequenti (IV. 30.) Mozinckynac ad emenda ova domino dedi	crucifer I.
88.	Balthasaro ad lac dedi	den. I.
89.	Item dominica, in festo Philippi et Iacobi (V. 1.) lac pro domino per Balthasarum feci emere	den. I.
90.	Item coco Pollayc ad calciamenta dedi	den. XXV.

¹¹⁸ Utólagos bejegyzés az oldal szélén.

91.	Item Racumberknac ad emenda auca et columbas et ova dedi	den. XVI.
92.	Item feria secunda sequenti (V. 2.) Johanni ad emendum caponem pro domino dedi	den. XVI.
93.	Item lac feci emere per Balthasarum domino	den. I.
94.	Racumberknec ad emendas avinculas domino dedi	den. VI.
95.	Ibidem Paulkonac ad emendam vitulam dedi	den. LX.
96.	Ibidem ad emendum unum <i>feysse</i> ad coquinam de commissione domini dedi	den. XVI.
97.	Item feria tertia, in festo Sancte Crucis (V. 3.)	
98.	Item Pawlkonak ad emendos capones pro domino dedi	den. L.
99.	Ibidem ad semellas	den. III.
p. 8.		
100.	Ibidem ad candellas dedi	den. V.
101.	Item Racumberknek ad emendas aucas et owa avesque(?) dedi	den. XVIII.
102.	Eodem die (V. 3.) pro lac Balthasaro dedi	den. I.
	<i>Különálló betétlapon</i>	
103.	Feria quarta (V. 4.) <i>pathikarosnak</i> emere czwkarum domino	fl. I.
104.	Eodem die (V. 4.) Rakumberknek ad lac caprium	den. III.
105.	Eodem die (V. 4.) aviculas	den. II.
106.	Balthasaro pro lac	den. I.
107.	Feria quinta (V. 5.) crocum emere Johanni Horwath	fl. I.
108.	Eodem die (V. 5.) lac	den. I.
109.	Feria sexta (V. 6.) agazoni	den. XVI.
110.	Lac pro Mosunicky	den. I.
111.	<i>Zivar</i> Palkonak	den. XXV.
p. 16.		
112.	Item ad manus meas dedit feria secunda post Reminiscere (III. 14.) Svanchar	den. LXIII.
113.	Item eidem Svanchar dedi eosdem denarios ad Possonium.	
114.	Item sabato ante dominica Oculi (III. 19.) Svanchar dedit ad manus meas	cruciferos XXVIII.
115.	Item dominica Iudica (IV. 3.) dedit ad manus meas Sva[n]char de proventu tellonii terrestri et de vado Morve	fl. III den. IX.
116.	Item domino Nagvagi ex hac pecunia dedi feria tertia post Iudica (IV. 5.)	fl. I.
117.	Item iudici de Deven eodem die (IV. 5.)	fl. I.
118.	Item eodem die (IV. 5.) Palkonak pro emendis piscibus dedi	den. LXVIII.
119.	Item candelas feci emere	den. I.
120.	Item dominica Ramispalmarum (IV. 10.) dominus Nagvagi presentavit ad manus meas	fl. I den. LX.
121.	Item ¹¹⁹ eodem die (IV. 10.) lac pro parva domina	den. I.
122.	Item ¹²⁰ feria secunda (IV. 11.) candelas feci emere	den. V.
123.	Item eosdem denarios, quos dominus Nagvagi ad manus meas presentaverat, dedi feria secunda magna (IV. 11.) Pakonak pro emendis piscibus.	
124.	Item feria sexta ante festum Georgii (IV. 22.) dedit ad manus meas Svanchar	den. XXXVIII.
125.	Item in festo Adalberti (IV. 23.) dedit ad manus meas dominus Nagvagi	fl. I den. LXXXV.
126.	Item sabatto (IV. 23.) feci lac emere per Baltasarum	den. II.

¹¹⁹ A bejegyzést utólag kihúzták.

¹²⁰ A bejegyzést utólag kihúzták.

127.	Item ¹²¹ eodem die (IV. 23.) Palkonak	fl. I.
128.	Item dominica Quasi modo (IV. 24.) dedi Johanni Horvath pro emenda smigma, czukaro, milosa	fl. I den. XI.
129.	Item in festo Marci ewangeliste (IV. 25.) dedi Palkonak pro emendo vitulo	den. LX.
p. 17.		
130.	Item feria quarta (IV. 27.) emi lac	den. I.
131.	Item feria quinta (IV. 28.) similiter lac	den. I.
132.	Item feria sexta sequenti (IV. 29.) lac pro domino per Balthasarum	den. I.
133.	Ibidem Johanni Lengeli missurum ad Posonie(!) pro Malvasia dedi	den. XXXII.
134.	Item feria secunda post festum Philippi et Iacobi (V. 2.) Johanni Horwath ad emendos carnes bovinas domino dedi	XVI.

An aristocratic court in Late Medieval Hungary: the Bátori family of Ecsed

The scholarship dealing with Medieval Hungarian courts is rather poor. An apparent exception is provided by the courts of the last three Hungarian kings (Mátyás/Matthias, Vladislaus II, Louis II). Seminal works on this topic were published by Dezső Csánki, József Fögel, and in recent decades András Kubinyi. However, even having these studies one should not forget that we have only few sources considering the everyday life of the royal court. Mainly accounts have been preserved. The situation with the Medieval Hungarian aristocratic courts is much worse than the information concerning later times. From the one hand, we experience the revival of the studies considering Early and Late Modern Age courts, from the other, there is a lot of evidence supporting this research, for we have got plenty of sources on that period. In the present article, preceded by my previous work with sources, I tried to reconstruct the court of István Bátori of Ecsed, ispán (count) of Temes (1511–1523) and nádor (palatine) (1519–1523, 1524–1525, 1526–1530). My analysis is based on four account fragments. Previously, I have already published two of them, one coming from 1522 and one starting in the autumn of 1526, made during the stay of the palatine in Pozsony. Since that time, I have found two more accounts, one dated between October 6–12, 1521 and another one considering incomes and outcomes between 23 February and 6 May 1530, published in the appendix of the present article (see Appendix I and II). Beside these four accounts, I also used archive materials connected with István Bátori, mainly letters. Persons appearing in them can be divided into two groups. Vassals of the palatine or the family were not closely connected to the household, receiving their supplies and payment from other sources, so we do not meet their names in the preserved documents. The second group includes persons who can be considered the members of the palatine's household or, in other words, court people. On the basis of the accounts, these persons can be easily listed, and though we can more or less presume their functions, we cannot always precisely distinguish them according to their scope of duties. Group of people in the palatine court include officers (we can rather call them vassals) and personnel, though no definite border can be drawn between these two layers. The head of the palatine court was the court master (*dominus magister curie*). We can only presume the situation of the officers of lower rank following him in the court structure. In any case, the accounts mention butler, equerry (*magister agazonum*), secretary (*secretarius*), intendant (*dispensator*) and personnel of varied duties (e.g. laundress and cook).

¹²¹ A bejegyzést utólag kihúzták.

Picture drawn from accounts and other sources is inevitably deformed. The everyday life of the household could have been fully reconstructed only with the help of further accounts and different other archive documents (orders, contracts). However, such evidence did not survive from the Middle Ages in the case of the Bátori and all the rest of the families, so it is impossible to learn the everyday events making the essence of the court life in the period preceding 1526.

Norbert C. TÓTH

Hungarian Academy of Sciences – Institute and Museum of Military History –
University of Szeged – National Archives of Hungary
Research Group for Medievalistics
H-1097 Budapest,
Vágóhíd utca 4.
e-mail: toth.norbert@mol.gov.hu